

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

ПРОГРАМА
вступного іспиту до аспірантури
зі спеціальності 035.Філологія (російська література)
освітній рівень Phd / доктор філософії

Київ – 2021

Програму розроблено авторським колективом кафедри світової літератури та теорії літератури НПУ імені М. П. Драгоманова у складі: д.ф.н., проф. Корнієнко О. О., д.ф.н., проф. Анненкової О. С., д.ф.н., проф. Пахарєвої Т. А.

Завідувач кафедри світової літератури
та теорії літератури

проф. О. О. Корнієнко

Голова Вченої Ради

проф. А. А. Зернецька

Пояснювальна записка.

Створення програми вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 035. Філологія (10.01.02 – російська література) освітнього рівня Phd / доктор філософії зумовлено

необхідністю уніфікації вимог до учасників вступних випробувань до аспірантури. Програма розрахована на випускників філологічних факультетів ВНЗ України з освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр філології», або «Спеціаліст».

Програму побудовано за історико-літературним принципом, відповідно до наукової спеціальності вступників. Програма відображає системний принцип вивчення літератури, який дозволяє розкрити найбільш важливі закономірності розвитку російської літератури на кожному з її етапів, естетичну специфіку прояву універсальних явищ у російській літературі (національні варіанти художніх напрямів і течій), виявити індивідуальну своєрідність художньої майстерності найвизначніших письменників російської літератури.

Навчальний матеріал курсу розташований у послідовності історико-літературних епох: Давня література і фольклор, література XVIII ст., література XIX ст., література на межі XIX—XX ст., література XX ст. До програми додаються також списки необхідних художніх текстів та науково-довідної літератури

Програма передбачає виявлення у вступників до аспірантури наступних фахових **знань**:

- знання художніх текстів програмного кола російської літератури;
- розуміння найхарактерніших особливостей відповідних історико-літературних епох та періодів, течій та напрямків, їх стильової та жанрової динаміки;
- знання жанрово-родових, композиційних та поетико-стильових особливостей індивідуальних художніх систем та окремих творів;
- знання біографічних відомостей та світоглядних орієнтацій письменників;
- знання науково-теоретичних досліджень з історії та теорії літератури вітчизняних та зарубіжних вчених.

Під час вступного випробування здобувачі мають продемонструвати такі **навички**:

- вміння виявляти найважливіші етапи та закономірності у розвитку літератури кожного періоду;
- вміння визначати основні риси літературних течій та напрямків;
- вміння робити повний аналіз художніх творів та стильових особливостей художньої манери того чи іншого письменника;
- вміння виявляти морально-етичну сутність художніх творів та їх світоглядне спрямування;
- вміння використовувати при цьому знання, набуті з інших предметів;
- вміння самостійно, системно і творчо мислити та створювати власні концептуальні судження щодо літературного процесу та його окремих фактів і явищ.

Пошукувачі повинні продемонструвати також володіння системою знань з теорії літератури та орієнтуватися у провідних напрямках літературознавчої думки та її методологічних стратегіях.

Вони мають володіти сукупністю необхідних умінь і навичок для реалізації здобутих знань у майбутній професійній діяльності. Зокрема, мають продемонструвати вміння: визначати та узагальнювати домінуючі особливості розвитку російської літератури в її культурно-історичному, родовому, жанровому, стильовому аспектах; аналізувати літературний процес як складну та динамічну систему; аналізувати художній твір як структурно-цілісне явище з погляду сучасних методологічних теорій; виявляти у межах творчої парадигми окремого автора динаміку національної та світової традиції, структуру та тип художньої свідомості, особливості індивідуально-авторського художнього мислення та поетики; аналітичного підходу до осмислення художнього твору, творчості окремого автора, певних літературних явищ у контексті сучасного наукового дискурсу.

ДАВНЯ ЛІТЕРАТУРА ТА ФОЛЬКЛОР.

РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА XVIII СТ.

Тема 1. Основні елементи міфологічної картини світу. Слов'янська міфологія. Література і міф.

Тема 2. Жанрова система російського фольклору. Світоглядна основа фольклору. Система фольклорних жанрів. Поняття про обряд і обрядову поезію. Класифікація обрядової поезії. Казка та її основні жанрові ознаки. Походження казок. Билина як жанр фольклору. Класифікація билин. Особливості відображення історії у билинах. Д. С. Лихачов про особливості епічного часу билин. Поетика народних ліричних пісень. Основні різновиди народного театру. Академічні школи фольклористики.

Тема 3. Структурні особливості та хронологічні межі давньої літератури. Поняття про літературний етикет і стиль монументального історизму (за працями Д.С.Лихачова). Житійна література Київської Русі XI – XII ст. Жанрова та художня своєрідність «Слова о полку Ігоревім». «Слово о полку Ігоревім» і фольклор. Жанровий склад і художні особливості «Повести временных лет». Епічний стиль «Повести временных лет». Жанровий склад і особливості повістей XVII ст. «Житие» протопопа Аввакума.

Тема 4. Особливості давньоросійської сатири XVII ст. Д.С. Лихачов про особливості давньоросійської сміхової культури. Виникнення російського театру. Зміст перших п'єс. Давня література і фольклор.

Тема 5. Реформа системи російського віршування В.К.Тредіаковського та М.В.Ломоносова. Російський класицизм. Жанр оди в російській літературі 18-го ст. Творчість Г.Р.Державіна: проблематика, своєрідність поетики та стилю. Сентименталізм у російській літературі 18-го ст.

РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА XIX СТ.

Тема 1. Вступ до російської літератури 19 ст. Особливості російського романтизму, його найяскравіші представники

Російська література ХІХ ст. як національне і загальнолюдське культурне явище: суспільні передумови й історичний фон формування, російська література ХІХ в. у контексті європейської. Еволюція проблематики, жанрових форм, художніх методів, основні персоналії.

Закономірності літературного процесу першої третини **ХІХ ст.** Історичний фон і суспільна свідомість на початку сторіччя. Феномен декабризму.

Російський романтизм: витоки та специфіка у співставленні з європейським, ідеї і теми, образи і мотиви Поетика російського романтизму. **Жуковський. Батюшков. Рилєєв. Бестужев-Марлинський** Система ліричних та ліро-епічних жанрів російського романтизму в розвитку: елегія, послання, балада, дума, “байронічна” поема.

Традиції та новаторство у комедії **О. С. Грибоєдова** “Горе от ума”, особливості жанру.

Жанрові та стилістичні особливості байок **І. А. Крилова**. Функції алегорії (на матеріалі байки за вибором).

Ліричні, ліро-епічні та драматичні твори **М. Ю. Лермонтова**. Еволюція його задуму й історія створення. Печорин у ряду «розчарованих» героїв. Особливості композиції сюжету і дійових осіб; психологізм, романтичні і реалістичні засади в романі.

Тема 2. Творчість О. С. Пушкіна

Поезія Пушкіна. Творча спадщина письменника і проблеми його вивчення. Огляд наукової літератури. Стисла характеристика періодів творчості: головний пафос, особливості проблематики і поетики ліричних творів. Суперечка про “пушкінський” напрям у літературі середини сторіччя. Поеми А. С. Пушкіна: зв'язок з усною народною поезією і літературними поетичної традиціями. **“Руслан и Людмила”** - результат школи майстерності в кращих російських поетів. Засвоєння і подолання “байронізму”, художня еволюція образу “розчарованого” героя у **“Південних поемах”**. **“Полтава”** у контексті сучасних історико-літературних дискусій: особливості історизму, майстерність психологізації і батального живопису.

Проза та драматургія. Драматургія Пушкіна. **“Борис Годунов”**: ставлення Пушкіна до Шекспіра, традиції класичної історичної трагедії, національна, історична і соціально-політична проблематика у творі, його новаторський характер; образи Бориса і народу. **“Маленькі трагедії”**. Їх зв'язок із західно-європейською літературою, соціально-філософська і естетична проблематика, психологізм, особливості поетики. Проза А. С. Пушкіна. **“Повісті Белкіна”**: своєрідність проблематики, сюжету, композиції, мови, розробка теми “маленької людини”; особливості жанру й образ оповідача. **“Капітанська дочка”**: історія створення і жанрові особливості, образ Росії ХУІІІ в. Соціальний і моральний аспекти питання про селянське повстання в інтерпретації Пушкіна

Роман у віршах «Евгеній Онегін»: еволюція задуму, сюжет і композиція, особливості жанру роману у віршах, шляху «подолання літературної інерції» (Ю.М.Лотман) у ньому. Образ Росії в романі, Онегін і Тетяна, персонажі «другого ряду», сенс їх зіставлення і протиставлення. Образ автора. Мова роману, «онегінська» строфа. Роман у критиці ХІХ в. і сучасній науковій літературі.

Тема 3. М.Гоголь та „гоголівський” напрям у літературі

Творча спадщина Гоголя і проблеми її вивчення. Огляд наукової літератури. Формування суспільних, моральних і естетичних принципів письменника.

Рання творчість Гоголя, еволюція проблематики і художньої манери від *«Вечорів на хуторі поблизу Диканьки»* до *«Миргорода»*: сюжети повістей і сюжети циклів, соціальні і моральні питання, фольклорні мотиви в інтерпретації Гоголя, романтичні і реалістичні тенденції, особливості комічного і фантастичного, образи персонажів і оповідачів.

«Петербурзькі повісті»: Проблеми особистості і суспільства, мистецтва, образ Петербурга і його мешканців. Прийоми комізму, реальність і фантастика в повістях. *«Шинель»* у літературному житті доби. Основні принципи гоголівської теорії драми. Сатирична комедія *«Ревізор»*, її ідеї, персонажі, композиція і мова.

«Мертві душі». Історія створення й еволюція задуму, символіка заголовку, суперечка про жанр. Прийоми типізації поміщиків, чиновників, селян. Сюжетотвірна функція образу Чичикова, особливості композиції поеми.

Полеміка навколо «Обраних місць із листування з друзями»

«Гоголівський» напрям у літературі - «натуральна школа» 40-х рр. Проблематика і поетика творів її представників. Збірки “фізіологічних” нарисів та їх роль у розширенні кола зображуваних у літературі явищ.. “Маленькі люди” і зображення побуту в нарисах. Соціальний пафос “натуралістів”. Взаємодія практики і теорії (В.Г.Белінський) у творах “натуральної школи”, питання психологізму.

Тема 4. Літературний процес 40-60 рр.

Ідейні суперечки між слов'янофілами і західниками, їх вплив на літературний розвиток. Роль часописів, зокрема літературної критики у громадському житті Росії середини сторіччя.

«Современник», історія його видання, розколу і закриття, методи формування літературних смаків і громадянської позиції читачів. Белетристика «шестидесятників»: особливості проблематики і поетики

О.І.Герцен. Соціально-політичні та філософські погляди Герцена. Видавнича діяльність за кордоном. Публіцистика та мемуари Герцена в контексті історико-культурного процесу його доби. Роман *“Хто винен?”*: енциклопедизм, жанрові особливості, образ автора. Засоби психологізму і сатири. Володимир

Бельтов як уособлення трагічних шукань дворянської інтелігенції . Питання історичної долі Росії, проблеми освіти, жіноче питання на сторінках роману.

Тема 5. Драматургія О.М.Островського.

Стан драматургії до Островського, періодизація його творчості. Стисла характеристика основних етапів творчого шляху. Діяльність Островського як організатора російського театру.

Становлення художньої манери Островського у п'єсі *«Свої люди – розрахуємося»*

Новаторство проблематики і поетики драми *«Гроза»*.

«Безприданниця»: сюжет і розстановка дійових осіб, прийоми прямого і непрямого психологізму; мотиви торгу, обману, смерті і циганщини, реалістична символіка; особливості реплік і ремарок у драмі.

Тема 6. Течії в поезії другої половини століття. Некрасов. Тютчев, Фет.

Порівнянне вивчення течій у поезії другої половини сторіччя. «Некрасовська школа» і «мистецтво для мистецтва»: теми, жанри, образи, мотиви, особливості поетичної мови, суть полеміки між ними, персоналії. Поезія 70-х рр. XIXст.

Н.А.Некрасов. Еволюція лірики Некрасова і її новаторський характер в галузях змісту і форми. Тематика віршів Некрасова, новий тип ліричного героя, розширення сфери поетичного зображення. Поєми Некрасова. Еволюція задуму поеми-епопеї *«Кому на Русі жити добре»*, сюжетно-композиційні особливості. Образ Росії у творі. Стиль. Суспільно-літературна діяльність Некрасова.

Ф.І.Тютчев. Концепція світу і людини в ліриці Тютчева. Еволюція його любовної і філософської поезії. Образ ліричного героя. Новаторство в ритміці і строфіці. Своєрідність образотворчих засобів.

А.А.Фет Своєрідність творчої позиції Фета. Проблематика його поезії. Еволюція його любовної і філософської поезії. Образ ліричного героя. Новаторство в ритміці і строфіці. Своєрідність образотворчих засобів

Тема 7. Проблематика і поетика соціально-психологічних романів 50—60 рр.

І.С.Тургенєв. Філософське та ідейно-естетичне формування письменника. «Записки мисливця»: тематична та стильова єдність циклу, система образів, новаторство у зображенні селян, образ природи. Еволюція тургенівського роману, пошук героя. Соціально-психологічні та морально-філософські питання в повістях (*«Ася»*, *«Перше кохання»*). Цикл *«Віршів у прозі»*: тематика, жанр, стильові риси. Зв'язки Тургенєва із західноєвропейською літературою.

І.О.Гончаров. Еволюція світогляду та творчості письменника. Роман *«Обломов»*: проблематика, засоби творення характеру головного героя, особливості стилю.

Дослідження проблема особистості і суспільства в романах 50-60-х рр. XIX ст. Суспільні передумови загострення проблеми героя часу в 50-і рр.

Концепція героя і сюжету, традиції і новаторство «монографічних» романів 50-60-х рр. І.С.Тургенєва («*Рудін*» - «*Дворянське гніздо*» - «*Напередодні*» - «*Батьки і діти*») та І.О.Гончарова («*Звичайна історія*» - «*Обломов*» - «*Обрив*»), їх літературний і критичний контекст.

Тема 8. Творчість Ф.М.Достоевського

Творча спадщина Достоевського та проблеми її вивчення. Огляд наукової літератури. Коротка характеристика основних етапів ідейного становлення й творчого шляху: біографічні віхи, провідний пафос, особливості проблематики та поетики творів.

«*Бідні люди*» – соціальний епістолярний роман. Макар Девушкін в ряду «маленьких людей» Новаторство форми втілення авторської позиції, мова роману.

Відбиття питань російської дійсності, філософських, психологічних та художніх шукань Достоевського в романах «*Ідіот*», «*Біси*», «*Підліток*», «*Брати Карамзови*». Достоевський и західноєвропейська романістика (Т. Манн, Г.Манн, А.Жид, У.Фолкнер та ін.)

«**Злочин і кара**»: історія задуму і написання, особливості жанру. Петербург Достоевського. «Ідея» Раскольнікова, її конкретно-історичне та філософське звучання, розвиток та спростування в романі; сенс фіналу. Розстановка дійових осіб, принципи та засоби психологічного аналізу, художній хронотоп, поетика деталі в романі.

Тема 9. Творчість Л.М.Толстого

Творча спадщина Толстого і проблеми її вивчення. Огляд наукової літератури. Коротка характеристика ідейних пошуків та творчого шляху.

Проблеми морального самовдосконалення, відтворення дворянського побуту, образ дитини, особливості розповідної манери у трилогії «*Дитинство*», «*Отроцтво*», «*Юність*». Особливості розв'язання проблеми патріотизму, майстерність батального та психологічного живопису в «*Севастопольських оповіданнях*».

«*Війна і мир*»: історія задуму та написання, особливості жанру, «думка народна» і способи її розкриття в романі. Шляхи шукань центральних героїв роману. Історіософія Толстого. Засоби психологізму, «діалектика душі», роль художньої деталі в романі.

«*Анна Кареніна*»: «думка сімейна» – основа художньої структури роману. Система дійових осіб на широкому соціальному фоні. Сутність та причини трагедії героїні. Втілення духовних пошуків Толстого в образі Левіна.

«*Воскресіння*»: філософсько-етична и соціальна проблематика роману. Прийом антитези, мотив «воскресіння», нові форми розкриття внутрішнього світу Нехлюдова и Маслової («душевне життя в сценах»).

Основні принципи толстовської драми. *«Живий труп»*: образ Протасова, особливості будови реплік і ремарок.

Педагогічна и публіцистична діяльність Толстого.

Тема 10. Ідейно-художні шукання в літературі 70-80 рр. В. Г. Короленко. А. П. Чехов.

В.Г.Короленко. Творча спадщина письменника і проблеми її вивчення. Огляд наукової літератури. Особливості відбиття гуманістичних позицій Короленка в ранній і зрілій творчості. Тема народу та інтелігенції, «сибірська» тема. Романтико-героїчна символіка. Поетика «малих» жанрів в творчості Короленка.

«У поганому товаристві»: проблема формування особистості молодій людини, протест проти міщанської системи цінностей, майстерність деталі, образ оповідача в повісті. *«Сліпий музикант»*: етична й естетична проблематика повісті; принцип розстановки дійових осіб; особливості композиції та символіка. *«Без язика»*: філософський підхід Короленка до проблеми «людина і батьківщина»; принцип антитези в основі художньої структури повісті; мистецтво мовленнєвих характеристик.

Проза А.П.Чехова. Творча спадщина Чехова і проблеми її вивчення. Огляд наукової літератури. Соціальні типи и трансформація традиційних тем и образів російської літератури ХІХ ст. в ранніх гумористичних оповіданнях Чехова, їх основні художні засоби. Тема дітей и дитинства в творах Чехова. Проблема інтелігенції в суспільстві. Риси нової літератури в повісті *«Дама з собачкою»*.

Драматургія Чехова: новаторство конфлікту и жанру, принцип «підводних течій», способи розвитку дії, створення характерів, функції реальної символіки в п'єсах *«Три сестри»*, *«Чайка»*, *«Вишневий сад»*. Вплив Чехова на світову літературу.

Література

1. А.Н.Соколов. История русской литературы (первая половина ХІХ века). М., 1988.
2. А.И.Ревякин. История русской литературы ХІХ века (первая половина). М., 1985.
3. Г.Н.Поспелов. История русской литературы ХІХ века (70—90-е годы). М., 1983.
4. В.И.Кулешов. История русской литературы ХІХ века (1840 – 1860). М., 1981.
5. М.В.Теплинский. История русской литературы ХІХ века. М., 1991.
6. История всемирной литературы в 9-ти томах, тт. 6,7. М., 1989.
7. История русской литературы в четырех томах, тт. 2,3. Л., 1981.
8. Скатов С.В. История русской литературы ХІХ века (11пол). М., 1991
- Н.А.Купина. Филологический анализ художественного текста. М., 2003.
- Щенников Г.К. История русской литературы ХІХ века (70-90-е годы). М.,2005
9. Краткая литературная энциклопедия.

10. Литературный энциклопедический словарь. М., 1987.
11. Русский писатели. Библиографический словарь в 2-х частях. М., 1990.
12. Русская литература XIX века. Краткая летопись. М., 2005\
13. Алексеев М.П. Пушкин. Сравнительно-историческое исследование.
14. Белинский В.Г. 8 и 9 статьи о Пушкине.
15. Гуковский Г. Пушкин и русские романтики. М., 1965.
16. Заславский И.Я. Пушкин и Украина: украинские связи поэта. Украинские мотивы в его творчестве. К., 1982.
17. Лотман Ю.М. Роман Пушкина «Евгений Онегин». Комментарий. Л., 1980.
18. Макогоненко Г.П. Творчество Пушкина в 30-е годы (1833—1836). Л., 1982.
19. Кулешов В.И. Жизнь и творчество А.С.Пушкина. М., 1987.
20. Я.А.Миньер-Иринин. Пушкин и вечность. М., 2004.
21. Белый А. Мастерство Гоголя. М., 1996.
22. Бахтин М.М. Рабле и Гоголь. Искусство слова и народная смеховая культура. \ \ Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. М., 1975.
23. Голубенко П. Між двох стихій. – В кн.: Україна і Росія у світлі культурних взаємин. К., 1993.
24. Вересаев В. Гоголь в жизни. Харьков, 1990.
25. Елистратова А. Гоголь и проблемы западноевропейского романа. М., 1972. Золотусский И. Гоголь. М., 1984.
26. Машинский С. Художественный мир Гоголя. М., 1979.
27. Ю.В.Манн. Постигая Гоголя. М., 2005.
28. Манн Ю. Поэтика Гоголя. М., 1988.
29. Гончаров И.А. в русской критике. М., 1968.
30. Пруцков Н.И. Мастерство Гончарова-романиста. М.-Л., 1962.
31. Краснощекова Е.А. «Обломов» И.А.Гончарова. М., 1970
32. Маркович В.М. Человек в романах Тургенева. Л., 1975.
33. Шаталов С.Е. Художественный мир Тургенева. М., 1979.
34. И.С.Тургенев в современном мире. М., 1987
35. Боткин В.П. Стихотворения А.Фета. \ \ Литературная критика. М., 1983.
36. Маймин Е.А. Афанасий Афанасьевич Фет. М., 1989.
37. Охрименко О.П. Импрессионизм в поэзии А.Фета \ \ Русский язык и литература в учебных заведениях, 1996, №3.
38. Вересаев В. Живая жизнь . К., 1988.

39. Карякин Ю. Достоевский и канун ХХ1 века. М., 1989.
40. Кирпотин В.Я. Разочарование и крушение Родиона Раскольниковова. М., 1986.
41. Кулешов В.И. Жизнь и творчество Достоевского. М., 1997.
42. Фридлиндер Г.М. Достоевский и мировая литература. М., 1998
43. Бочаров С.Г. Роман Л.Н.Толстого “Война и мир”. М., 1987.
44. Днепров В. Искусство человековедения. Из художественного опыта Льва Толстого. Л., 1997
45. Бердников Г.П. А.П.Чехов. Идеиные и творческие искания. М., 1984.
46. Абрамович С.Д. Концепция личности у Чехова-повествователя в контексте идейно-эстетических исканий русского реализма. К., 1998.
47. Зингерман Б.И. Театр Чехова и его мировое значение. М., 2008

РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА ХХ СТ.

Тема 1. Специфіка культурної ситуації у Росії на межі ХІХ-ХХ ст. Особливості та напрями процесу «переоцінки цінностей» у російській культурі та літературі на межі ХІХ-ХХ ст. Естетична своєрідність «Срібної доби».

Тема 2. Еволюція реалізму на межі ХІХ-ХХ ст. Жанрові, стильові, поетикальні зміни у реалістичній літературі наприкінці ХІХ ст. Нова проблематика, засоби психологізму, філософські акценти в реалістичній літературі доби.

Тема 3. Індивідуальні художні системи провідних реалістів доби. Творчість І. Буніна, Максима Горького («дожовтневий» період), О. Купріна.

Тема 4. «Неореалізм» в літературі к ХІХ-поч. ХХ ст. Взаємовплив реалізму та модернізму в літературі порубіжжя століть; феномени російського натуралізму та неореалізму. Творчість Л. Андрєєва.

Тема 5. Релігійно-філософське підґрунтя та естетична специфіка російського символізму. Символізм як перша модерністська течія в російській літературі. Європейські (Ф. Ніцше, А. Шопенгауер) та російські («релігійна» філософія) філософські джерела символістського світовідчуття. Етапи становлення російського символізму.

Тема 6. Становлення символізму як художньої системи у творчості «старших» символістів. Заперечення естетичного досвіду попереднього періоду у творчості та програмних виступах «старших» символістів; символізм і «декаданс» (Д.Мережковський, З. Гіппіус, Ф. Сологуб).

Тема 7. Оформлення естетичної програми та створення символізму як літературної школи у досвіді «старших» символістів. Символістські видання («Весы», «Золотое руно», «Мир искусства») й видавництва («Гриф», «Скорпион»). Творчість В. Брюсова.

Світогляд і поетика пізнього символізму.

Тема 8. «Символізм як світорозуміння» у поколінні «молодших» символістів. Вплив філософії В. Соловйова на «молодших» символістів. «Теургічна» стратегія творчості младосимволістів. Міфопоетична домінанта їх художнього світу.

Тема 9. Творчість О. Блока. Головні етапи творчої еволюції поета. Провідні мотиви лірики («вічна жіночність», «стихія», «музика», «возмездие»). Лірична «трилогія» Блока як цілісний поетичний міф про героя і його час. Поема «Дванадцять».

Тема 10. Творчість Андрея Белого. Міфопоетичне начало у творчості Андрея Белого. Роман «Петербург» як довершений зразок російського символістського роману-міфу. «Петербург» і «петербурзький текст» російської літератури.

Постсимволістська парадигма у російській літературі початку ХХ ст.

Тема 11. Акмеїзм. Концептуальні положення акмеїстичної творчої програми. Творчість М. Гумільова та О. Мандельштама.

Тема 12. Творчість Анни Ахматової. Новаторські риси ранньої лірики Ахматової. Ахматова і акмеїзм. Творча еволюція поета.

Тема 13. Російський футуризм. Головні світоглядно-естетичні особливості російського футуризму. Провідні футуристичні групи («Центрифуга», «Мезонин поезії», «эгофутуризм», «кубофутуризм»). Творчість В. Маяковського і В. Хлебнікова.

Тема 14. «Новоселянська» поезія. Феномен «новоселянської» поезії як синтезу фольклорних традицій та модерністських принципів індивідуальної творчості. Творчість М. Клюєва та С. Єсеніна.

Тема 15. Літературна система 1920-х рр. Переструктурування системи російської літератури у ХХ ст.: післяреволюційний розкол на літературу метрополії та еміграції, а з кінця 1920-х рр. розкол літератури метрополії на «офіційну» та «підпільну» гілки. Провідні жанрово-стильові тенденції в російській літературі 1920-х рр. (домінування прози у літературному процесі 1920-х. Орнаментальна проза. «Література факту». «Сказова» стилістика. Сатира, антиутопія, фантастика як характерні жанрові явища періоду. Романтична поезія 1920-х. Творчість Б. Пільняка, М. Булгакова, М. Зощенко, І. Бабеля, Є. Замятіня, М. Горького. Спадковість щодо літературних течій Срібної доби та ідейно-естетична своєрідність літературних угруповань 1920-х рр.: ЛЄФ, конструктивізм, імажинізм, «Серапіонові брати», пролеткульт, РАПП, ОБЕРІУ.

Тема 16. Російська література зрілого модернізму. Розвиток модерністської художньої стратегії у творчості письменників, що залишилися в СРСР (М. Булгаков, А. Платонов, С. Кржижанівський, О. Мандельштам, Б. Пастернак) та авторів російського «зарубіжжя» (В. Набоков, Ю. Поплавський).

Тема 17. II світова війна у російській літературі. Жанрове розмаїття російської літератури II світової війни (фронтний нарис, лірика, епічна поема, повість). Специфіка «лейтенантської» прози (Вік. Некрасов, К. Симонов, Б. Васильєв). Пісенна лірика (О. Сурков, М. Ісаковський), лірична поезія (К.

Симонов, Ю. Друніна, А. Ахматова, Б. Окуджава, О. Межиров), ліро-епос (О. Твардовський, В. Інбер, М. Асєєв, М. Тихонов). Тема війни в російській літературі повоєнних десятиліть.

Тема 18. Література «відлиги»: тематика, проблематика, ключові персоналії. Вплив соціально-політичних обставин перших післясталінських років на літературний процес, лібералізація ціннісно-тематичних домінант літератури «відлиги». Звернення літератури до образу риватної людини і кола особистісних цінностей і проблем (культ дружби в літературі «відлиги»); інтимізація тематики, оновлення мови і стилю («молода» проза В. Аксьонова, А. Гладіліна, «бардівська» лірика); відображення сподівань на оновлення суспільства у громадянській поезії молодих авторів (Є. Євтушенко, Р. Рождественського, А. Вознесенського). Романтичний пафос літератури «шістдесятників». Часткове повернення в літературу раніше заборонених цензурою авторів і текстів і висвітлення раніше заборонених тем (масові репресії, катастрофічний стан села).

Тема 19. Російська література 1960-80-х рр. Тяжіння літератури 1960-х – поч. 1980-х рр. до подолання соцреалістичного канону і втілення загальнолюдських цінностей і «вічних» тем. Інтелектуальна проза 1970-80-х (Ю. Трифонов, А. Бітов). Традиційна ціннісна основа «селянської» літератури. Творчість В. Шукшина. Посилення філософської проблематики у поезії «неоакмеїстів» (А. Тарковський, С. Ліпкін, Д. Самйлов) та поетів метафізичного світовідчуття (І. Бродський, О. Сєдакова, О. Шварц). Розвиток рок-поезії. Розквіт «неофіційної» літератури та культури «самвидаву» (Вен. Єрофєєв, О. Солженіцин, поети «ліанозівської» школи).

Тема 20. Сучасна російська література. Специфіка формування пострадянської літературної системи наприкінці 1980-х рр. Переоцінка цінностей в гуманітарному просторі пострадянської доби. Ліквідація роз'єднання російської літератури на літературу метрополії та еміграції, на офіційну літературу та «андеграунд». Ідеологічний та естетичний плюралізм сучасної російської літератури. Головні напрями взаємодії реалізму, модернізму та постмодернізму у сучасному літературному процесі. Специфіка російського постмодернізму. Основні імена (В. Пелевін, В. Сорокін, Т. Толстая, Л. Уліцька, Д. Прігов, Т. Кібіров).

Література

1. Соколов А. Г. История русской литературы к. XIX – нач. XX в. – М., 1999.
2. Пахарева Т. А. Русская литература рубежа XIX-XX веков. Курс лекций. – К., 2015.
3. Русская литература XX в.: Дооктябрьский период: Хрестоматия. Сост. Трифонов Н. А. – М., 1987.
4. Соколов А. Г., Михайлова М. В. Русская литературная критика к. XIX – нач. XX в. – М., 1982.
5. Поэтические течения в русской литературе к. XIX – нач. XX в. Литературные манифесты и художественная практика. – М., 1988.
6. История русской литературы. XX век: Серебряный век. – М., 1996.

7. Русская литература рубежа веков. (1890-е – начало 1920-х). – Кн. 1. – М., 2000; кн.2. – М., 2001.
8. История русской литературы: В 4-х т. – Т.4. – Л., 1984.
9. Русская литература к. XIX – нач. XX в.в.: 1890-е г.г. – М., 1968.
10. Русская литература к. XIX – нач. XX в.в.: 1901 – 1907. – М., 1971.
11. Русская литература к. XIX – нач. XX в.в.: 1908 – 1917. – М. 1972.
12. История всемирной литературы: В 9-ти т. – Т.8. – М., 1994.
13. Казак В. Лексикон русской литературы XX века. – М., 1996.
14. Русские писатели. 1800 – 1917. Биографический словарь. Т.т.1-5. – М., 1989 – 2007.
15. Литературно-эстетические концепции в России к. XIX – нач. XX в. – М., 1975.
16. Баевский В.С. История русской литературы XX века. Компендиум. – М., 1999.
17. Голубков М.М. Русская литература XX в. – М., 2002.
18. Лейдерман Н.Л., Липовецкий М.Н. Современная русская литература: 1950-1990-е годы: Учеб. пособие для студентов... В 2-х т. – М., 2003.
19. Русские поэты XX в.: Учеб. пособие для студентов.../ Сост. Л.П. Кременцов, В.В. Лосев. – М., 2002.
20. История русской литературы XX века (20-90-е годы). Основные имена: Учебное пособие / Отв. ред. С.И. Кормилов. – М., 1998. – 480 с. / Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook046/01/eabout.htm>.

Допоміжна література:

1. Абрамович С. Д., Ткачев Ю. Г., Чикарькова М. Ю. Новые явления в русской поэзии последних десятилетий: Учеб. пособие для студентов-филологов. – Черновцы, 1998.
2. Андрей Белый: Проблемы творчества. Статьи. Воспоминания. Публикации. – М., 1988.
3. Басинский П. В. Максим Горький // Русская литература рубежа веков. (1890-е – начало 1920-х). – Кн. 1. – М., 2000. – С. 505–539.
4. Беззубов В. Леонид Андреев и традиции русского реализма. – Таллинн, 1984.
5. Богданова О. В. Современный литературный процесс (К вопросу о постмодернизме в русской литературе 70-90-х годов XX века). – СПб., 2001.
6. Богомолов Н. А. Русская литература первой трети XX века. – Томск, 1999.
7. Вайль П. Стихи про меня. – М., 2006.
8. Вайль П., Генис А. 60-е. Мир советского человека. – М.: Новое литературное обозрение, 2001.
9. Гаспаров М. Л. Избранные статьи. – М., 1995.
10. Генис А. Иван Петрович умер. Статьи и расследования. – М.: Новое литературное обозрение, 1999.
11. Генис А. Довлатов и окрестности. – М.: Вагриус, 1999.
12. Гинзбург Л. Я. О лирике. – М.: Интрада, 1997.
13. Гройс Б. Рождение социалистического реализма из духа русского авангарда // Вопросы литературы. – 1992. – № 1. – С. 42-61.
14. Добренко Е. Формовка советского писателя. Социальные и эстетические истоки советской литературной культуры. – М., 1999.
15. Долгополов Л. К. Александр Блок: Личность и творчество. – Л., 1980.
16. Долгополов Л. К. Андрей Белый и его роман «Петербург». – Л., 1988.
17. Долгополов Л. К. На рубеже веков: О русской литературе к. XIX – нач. XX в. – Л., 1985.
18. Дуганов Р. В. Велимир Хлебников: Природа творчества. – М., 1990.
19. Жирмунский В. М. Творчество Анны Ахматовой. – Л., 1977.
20. Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика. – Л., 1977.
21. Ильев С. П. Русский символистский роман. – К., 1991.

22. Кихней Л. Г. Акмеизм: Миропонимание и поэтика. – М., 2001.
23. Колобаева Л. А. Концепция личности в русской реалистической литературе рубежа XIX-XX веков. – М., 1987.
24. Колобаева Л. А. Русский символизм. – М.: Изд-во Московского университета, 2000.
25. Кулаков В. Поэзия как факт. Статьи о стихах. – М.: Новое литературное обозрение, 1999.
26. Курицын В. Русский литературный постмодернизм. – М.: ОГИ, 2001.
27. Лейдерман Н. Л. Русская литературная классика XX в. – Екатеринбург, 1996.
28. Лекманов О. А. Книга об акмеизме и другие работы. – Томск, 2000.
29. Лосев Л. Иосиф Бродский. Опыт литературной биографии. – М., 2006.
30. Максимов Д. Е. Русские поэты начала века. – Л., 1986.
31. Минц З. Г. Поэтика русского символизма. – СПб.: Искусство – СПб, 2004.
32. Московкина И. И. Проза Л.Андреева. Жанровая система, поэтика, художественный метод. – Харьков, 1994.
33. Мусатов В. В. Лирика Осипа Мандельштама. – К., 2000.
34. Мусатов В. В. «В то время я гостила на земле...». Лирика Анны Ахматовой. – М., 2007.
35. Николай Гумилев. Исследования и материалы. Библиография. – СПб., 1994.
36. Пайман А. История русского символизма. – М., 1998.
37. Пахарева Т. А. Опыт акмеизма: (Акмеистическая составляющая современной русской поэзии). – К., 2004.
38. Пахарева Т. А. Концепция творчества в поэзии А.Блока, А.Ахматовой, М.Цветаевой. – К.: ИЗМН, 1997.
39. Пахарева Т. А. Художественная система Анны Ахматовой. – К., 1994.
40. Пахарева Т. А., Строкина С. П. Миф о юге в прозе А. И. Куприна. – Севастополь, 2012.
41. Ронен О. Серебряный век как умысел и вымысел. – М.: ОГИ, 2000.
42. Русская литература 1920-30-х гг. Портреты поэтов. В 2-х кн. – М., 2008.
43. Савицкий С. Андеграунд (История и мифы ленинградской неофициальной литературы) – М.: Новое литературное обозрение, 2002.
44. Скоропанова И. С. Русская постмодернистская литература: Учеб. пособие для студентов филол. ф-тов вузов. – М.: Флинта: Наука, 1999.
45. Смирнов И. П. Смысл как таковой. – СПб.: Академический проект, 2001.
46. Старкина С. В. Велимир Хлебников. – М., 2007.
47. Сухих И. И. Двадцать книг XX века. – СПб., 2004.
48. Тamarченко Н. Д. Русская повесть Серебряного века. (Проблемы поэтики сюжета и жанра). – М., 2007.
49. Топоров В. Н. Петербургский текст русской литературы. Избранные труды. – СПб.: Искусство – СПб, 2003.
50. Тынянов Ю. Н. Поэтика. История литературы. Кино. – М.: Наука, 1977.
51. Тынянов Ю. Н. Проблема стихотворного языка. Статьи. – М.: Сов. пис., 1965.
52. Ханзен-Леве А. Русский символизм. Система поэтических мотивов. Ранний символизм. – СПб.: Академический проект, 1999.
53. Ханзен-Леве А. Русский символизм. Система поэтических мотивов. Мифопоэтический символизм начала века. Космическая символика. – СПб.: Академический проект, 2003.
54. Эйхенбаум Б. М. Анна Ахматова. Опыт анализа. // Эйхенбаум Б. М. О поэзии. – Л., 1969. — с. 75 – 147.
55. Эпштейн М. Н. «Природа, мир, тайник вселенной...»: Система пейзажных образов в русской поэзии. – М., 1990.
56. Эпштейн М. Н. Парадоксы новизны: О литературном развитии XIX-XX в.в. – М.: Сов. пис., 1988.
57. Эткинд Е. Г. Там, внутри. О русской поэзии XX века. – СПб., 1996.
- Якобсон Р. О. Работы по поэтике. – М., 1987.

**Питання для вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності
035. Філологія (10.01.02 – російська література)**

1. Жанрова система російського фольклору.
2. Світоглядна основа фольклору. Основні елементи міфологічної картини світу.
3. Поняття про обряд і обрядову поезію. Класифікація обрядової поезії.
4. Казка та її основні жанрові ознаки. Походження казок.
5. Билина як жанр фольклору. Класифікація билин.
6. Особливості відображення історії у билинах. Д. С. Лихачов про особливості епічного часу билин.
7. Поетика народних ліричних пісень.
8. Основні різновиди народного театру.
9. Академічні школи фольклористики.
10. Література та міф.
11. Структурні особливості та хронологічні межі давньої літератури.
12. Поняття про літературний етикет і стиль монументального історизму (за працями Д.С.Лихачова).
13. Житійна література Київської Русі XI – XII ст.
14. Жанрова та художня своєрідність «Слова о полку Ігоревім». «Слово о полку Ігоревім» і фольклор.
15. Жанровий склад і художні особливості «Повести временных лет». Епічний стиль «Повести временных лет».
16. Жанровий склад і особливості повістей XVII ст.
17. «Житие» протопопа Аввакума.
18. Особливості давньоросійської сатири XVII ст. Д.С. Лихачов про особливості давньоросійської сміхової культури.
19. Виникнення російського театру. Зміст перших п'єс.
20. Давня література і фольклор.
21. Реформа системи російського віршування В.К.Тредіаковського та М.В.Ломоносова.
22. Російський класицизм.
23. Жанр оди в російській літературі 18-го ст.
24. Творчість Г.Р.Державіна: проблематика, своєрідність поетики та стилю.
25. Сентименталізм у російській літературі 18-го ст.
26. Загальні особливості літературного процесу першої третини XIX ст.
27. Російський романтизм: витоки та специфіка у співставленні з європейським, ідеї і теми, образи і мотиви.
28. Система жанрів російського романтизму в розвитку: елегія, послання, балада.
29. Творчість В.А.Жуковського.

30. Традиції та новаторство у комедії О. С. Грибоєдова “Горе от ума”, особливості жанру.
31. Жанрові та стилістичні особливості байок І.А.Крилова. Функції алегорії (на матеріалі байки за вибором).
32. О.С.Пушкін. Стисла характеристика періодів творчості: провідний пафос, особливості проблематики і поетики ліричних творів.
33. Засвоєння та подолання “байронізму”, художня еволюція образу “розчарованого” героя у “Південних поемах” О. С. Пушкіна.
34. Поема О. С. Пушкіна “Полтава” у контексті сучасних історико-літературних дискусій: особливості історизму, майстерність психологізації та батального живопису.
35. Драматургія О.С.Пушкіна. “Борис Годунов”: традиції класичної історичної трагедії, національна, історична та соціально-політична проблематика у творі, його новаторський характер.
36. “Повести Белкина” О. С. Пушкіна: своєрідність проблематики, сюжету, композиції, мови.
37. «Евгеній Онегин» О. С. Пушкіна: еволюція задуму, сюжет і композиція, особливості жанру роману у віршах, шляхи «подолання літературної інерції» (Ю.М.Лотман) у ньому.
38. Огляд наукової літератури з проблем творчості О.С.Пушкіна.
39. Особливості літературного процесу 30-х рр. ХІХ ст.
40. Еволюція лірики М. Ю. Лермонтова, її ліричний герой, філософічність і стильова своєрідність.
41. Поеми М. Ю. Лермонтова (на прикладі твору за вибором).
42. Роман М. Ю. Лермонтова «Герой нашего времени»: особливості композиції сюжету й образної системи; психологізм.
43. Огляд наукової літератури з проблем творчості М. Ю. Лермонтова.
44. Національно-фольклорна основа «Вечеров на хуторе близ Диканьки» М. В. Гоголя.
45. Функції гротеску в повісті М. В. Гоголя «Шинель».
46. Засоби створення характерів поміщиків у поемі М. В. Гоголя «Мёртвые души».
47. Романтичні та реалістичні тенденції у творчості М. В. Гоголя.
48. Наукова література за творчістю М. В. Гоголя.
49. Проблемно-тематичний спектр романів І. С. Тургенєва (аналіз роману за вибором студента).
50. Реалізація демократичної тенденції у проблематиці та художньому ладі лірики М. О. Некрасова.
51. Розвиток жанру ліро-епічної поеми у творчості М.О.Некрасова.
- 52.Еволюція проблематики і поетики романів Ф. М. Достоевського.
53. Ф. М. Достоевський «Преступление и наказание»: історія задуму та написання, особливості жанру та поетики.

54. Проблема «положително-прекрасного человека» в романі Ф. М. Достоевського «Идиот».
55. Наукова література, привячена творчості Ф.М.Достоевського.
56. Поетика «сказа» у творах М.С.Лескова.
57. Засоби сатири у прозі М.Є.Салтикова-Щедрина.
58. Основні етапи творчості Л.М.Толстого.
59. «Война и мир» Л. М. Толстого: історія задуму та написання, особливості жанру, «мысль народная» і засоби її розкриття у романі.
60. Вираження духовних пошуків Л. М. Толстого в образі Левіна.
61. Релігійно-етичні та соціальні погляди Л. М. Толстого 1890-х рр., їх відтворення у публіцистиці й у романі «Воскресение».
62. Наукова література за творчістю Л.М.Толстого.
63. А.П.Чехов. Соціальні типи та трансформація традиційних тем і образів російської літератури ХІХ ст. у ранніх гумористичних оповіданнях Чехова, їх основні художні засоби.
64. Відображення об'єктивістської авторської позиції у проблематиці та поетиці прози А.П.Чехова 2-ї пол. 1880-х – 1890-х рр.
65. Драматургія А. П.Чехова: принцип «підводних течій», засоби розвитку дії та створення характерів, функції реальної символіки у п'єсах «Три сестры», «Чайка», «Вишневый сад» (аналіз однієї за вибором).
66. Взаємовплив літератури та релігійної філософії у російській культурі на межі ХІХ-ХХ ст.
67. Головний зміст процесу переоцінки духовних цінностей у Росії наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст.
68. Особливості жанрової та стильової еволюції реалізму на межі ХІХ – ХХ ст. Нове у тематиці, проблематиці, принципах психологізму у реалістичній прозі на межі століть.
69. Романтична концепція кохання у творчості О. І. Куприна.
70. Стильові особливості прози І. О. Буніна. Ліричне начало у прозі І. О. Буніна.
71. Новий тип героя у ранній прозі М. Горького.
72. Основні філософські категорії (самотність, свобода, бунт, віра, смерть) художнього світу Л. М. Андрєєва, їх інтерпретація письменником.
73. Основні етапи російського символізму (стисло охарактеризувати специфіку кожного).
74. Міфопоетичне начало у творчості російських символістів.
75. Ідея Вічної Жіночності у ліриці О. О. Блока.
76. Основні естетичні постулати акмеїзму.
77. Рання творчість А. Ахматової: тематика, поетика.
78. Основні ідейно-естетичні постулати російського футуризму.
79. Ліричний герой дожовтневої поезії В. Маяковського.
80. «Новоселянська» поезія: загальний огляд.
81. Літературний процес 20-х років ХХ ст.

82. Література першої хвилі російської еміграції.
83. Своєрідність сюжетів і конфліктів, типологія героїв у прозі 20-х років ХХ ст.
84. Специфіка ліризму С.Єсеніна на мотивно-тематичному, стильовому, ритмо-мелодійному рівнях художньої системи.
85. Роман-антиутопія Є.Замятіна „Мы”.
86. Особливості мови творів А.Платонова.
87. Сатира в російській літературі 20-х років ХХ ст. Основні об’єкти сатири, різноманіття сатиричних жанрів.
88. Типологічні особливості соцреалістичного канону. Уніфікація літературного процесу в Радянському союзі та створення Союзу радянських письменників.
89. Специфіка теми в романі-епопеї М.О.Шолохова «Тихий Дон». Образ Григорія Мелехова.
90. Основні мотиви лірики О. Е. Мандельштама.
91. Філософсько-етична проблематика роману М.О. Булгакова «Мастер и Маргарита».
92. Поезія М. І. Цветаєвої: основні мотиви, особливості поетики та стилю.
93. Філософський роман Б. Л. Пастернака «Доктор Живаго»: проблеми смислу історії та людської особистості у взаємодії з епохою та засоби їх втілення у романі.
94. Літературознавчий аналіз поеми А.А.Ахматовой «Реквієм». Специфіка суб’єктної структури.
95. Література абсурду в російській літературі 1930-х рр. Творчість ОБЭРИУтів.
96. Поезія періоду Другої світової війни: ідейно-тематичне та жанрове розмаїття.
97. «Деревенская проза» у російській літературі 1960-1980 рр. (В. Распутін, Ф. Абрамов, В. Белов, В. Шукшин та ін.)
98. Література «табірної» тематики (В. Шаламов, А.Солженіцин та ін.)
99. Основні мотиви й екзистенційна проблематика поезії І. Бродського.
100. Сучасна російська література: основні тенденції та ключові імена.